

ISSN 1563-0269 • Индекс 75871; 25871

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ХАБАРШЫ

ТАРИХ СЕРИЯСЫ

ВЕСТНИК

СЕРИЯ ИСТОРИЧЕСКАЯ

BULLETIN

HISTORY SERIES

3(82) 2016

МАЗМҰНЫ – СОДЕРЖАНИЕ

	1-бөлім Деректану және тарихнама	Раздел 1 Источниковедение и историография	
<i>Кумеков Б.Е.</i> Географический труд аль-Идриси ценнейший источник по истории Казахстана			4
<i>Жаппасов Ж.Е., Тасилова Н.А., Байдаuletova М.Д.</i> Орталық Азия мен Қазақстан тарихы бойынша жазба деректер.....			10
<i>Мұхатова О.Х., Смағали А.</i> Асылбек Сейітовтің жеке тектік қоры және оның маңызы			18
<i>Сексенбаева Г.А., Алысбаева Н.К., Булгауов Ш.Т.</i> Нормативно-методическая база археографии: исторический аспект			24
<i>Кониров А.Ж.</i> Геральдика, военная символика: история и современность			34
<i>Уразбаева А.М.</i> Облыстық партия комитеті (1920-1925 жж.) құжаттарын сыныптаудың басты принциптері			40
<i>Abdildabekova A.M.</i> Evaluation of the colonial period in the works of the Kazakh intelligentsia of early XX century.....			48
<i>Құрманалина Н.Н., Қанай Ө.</i> Жоңғарлар туралы қытай тарихнамасынан			54
<i>Құндақбаева Ж.Б., Дүйсебаева А.И.</i> Қазіргі Батыс тарихнамасында Қазақстандағы кеңестік кезеңдегі гендерлік қатынастарды талдау үшін қолданылатын категориялар мен ұғымдар, 1920-1930 жж.			62
	2-бөлім	Раздел 2	
	Ежелгі және ортағасырлардағы	Древняя и средневековая	
	Қазақстан тарихы	история Казахстана	
<i>Нуртазина Н.Д.</i> О системном кризисе тюркского кочевого общества Центральной Азии в конце VIII-X вв.			70
<i>Омарбеков Т., Арапов Ж.</i> Алаш және Қазақ қауымдастығының этникалық алғы шарты			76
<i>Өскенбай М.Ә.</i> Орталық Азиядағы түркі тайпаларының қоршаған ортаға бейімделуі.....			82
<i>Искакова Г.З., Байдаuletova М.Д.</i> Түркі тайпалары мекен еткен территорияның табиғи ландшафты (VI-X ғғ.).....			90
<i>Сагандықова А.</i> Мифологические представления казахов: на примере топонимических мифов			98
<i>Қошымова А.О.</i> Оғыздардың көрші халықтармен қарым-қатынас мәселелері			106
<i>Ноғайбаева М.С., Кәрібаев Б.Б.</i> Алтын Орданың этникалық тарихына қатысты ауыз әдебиетінің деректерін талдау			112
<i>Кәрібаев Б.Б., Ноғайбаева М.С.</i> XV ғ. I жартысындағы Әбілқайыр хандығының тарихынан			120
<i>Жұмаділ А., Рамазанова А.</i> XVI-XVII ғғ. Қазақ хандығының дипломатиялық қатынастары тарихының мәселелері			128
<i>Кәрібаев Б.Б.</i> Жәңгір хан және XVII ғ. қазақ-жоңғар қатынастары мәселелері.....			134

Омарбеков Т., *Арапов Ж.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.
*E-mail: arapov_1992@inbox.ru

АЛАШ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ҚАУЫМДАСТЫҒЫНЫҢ ЭТНИКАЛЫҚ АЛҒЫ ШАРТЫ

Қазақ қауымының этникалық факторы ретінде негізгі мәселе «Алаш» атауының «Қазақ» этнонимі тұрғысында алғаш рет қолданылуы жазбаша деректерде негізінен, Қадырғали Жалайыридың «Жамиғ-ат-тауарих» атты жылнамасында кезігеді. Сол жылнаманың кезігетін «Алаш мыңы» деген атауы жөнінде өзінің ескертпелерінде: «Алаш мыңы» деп жалпы қазақ халқын атаған. Жалпы Үш Алаш, Алты Алаш, Үш Мың Алаш, Алты Алаш деген халықтың ескі атаулары сол халықтың нақты санын білдірмейді. Ескі шежірелерде Алаш Мыңы деген халық, ел деген атауларды білдіреді. Алаш мыңы – мыңдаған Алаштардың одағын, Алаш қоғамын бейнелейтін атау болса керек», – деп жазады Шоқан Уәлиханов.

Алаш туралы жалпы қазақ этносының тайпалық бірлестігі туралы, бірнеше деректерде аңыз ретінде келтіреді, бірақ та соның ішінде Шоқан Уәлихановтың «Қазақ шежіресі» атты еңбегінде Алаш туралы аңызда былай дейді: «Қазақ немесе алаш елінің шығу тегі қайдан деген сұраққа халық арасындағы жыр-дастандарда түсінік алуға болады. Егер Темірдің Тоқтамыс – ханға қарсы жорығы 1392 жылы басталса, сол жылы қазақтардың алғашқы ханы Алаш пен балалары өлтірілсе, шамамен мөлшерлеп, Алаштың XIV ғасырдың орта шенінде ғұмыр кешкені анықталады». Кітаптың соныңдағы түсініктерде Темірдің Тоқтамысқа жасаған жорығы 1391 жылы басталғаны һәм аңыздағы «Алаш балалары» деген атау бүкіл қазақ халқы деген ұғымды білдіретіні айтылған [1, 255 б.].

«Қазақ» этнонимикасын айқындау халқымыздың тарихын зерттеудің аса қажетті де күрделі мәселелерінің бірі. Зерттеудің қажеттілігі қазақ ұлтының өткені мен келешегіне тікелей байланысты [2, 317 б.].

Авторлардың көбісі Алаша хан туралы, Орталық Қазақстанда орналасқан Сарыкөгір өзенінің бойындағы, Алаша хан кесенесі ұғымымен байланыстырады. Ә.Х. Марғұлан құрылыс жұмыстарын жүргізу барысында, архитектуралық стиль XIV-XV ғасырға сәйкес келеді. Жалпы «Алаш» сөзін негізге ала отырып, ұлыс немесе әскери ұран ретінде, тұлғаға байланысты деректер кездеседі. М.Ж. Көпеевтің шежіресінде аталған алаш сөзі туралы әскери ұран ретінде қолданылды дейді. Сондай-ақ қазақ жауынгерлік ұран болуы туралы В.В. Радлов бірнеше түсінік